

STRANÍME ŽENÁM, PROTOŽE KOPEME ZA JEJICH MUŽSTVO

Rozhovor s Michaelou Pavlátovou, Theodorou Remundovou a Erikou Hníkovou

Ptaly se Iva Baslarová a Pavlína Binková

Michaela Pavlátová, Theodora Remundová a Erika Hníková patří mezi české filmařky, které už v hraném, animovaném či dokumentárním filmu dokázaly říct své. Michaela Pavlátová se po řadě úspěchů v animované tvorbě rozhodla natočit hraný film s názvem *Nevěrné hry*, který jí přinesl několik nominací na Českého lva. Theodora Remundová za svůj dokument *Ničeho nelituji* získala cenu na letošním ročníku Mezinárodního filmového festivalu Karlovy Vary. Erika Hníková vyhrála s absolventským snímkem *Ženy pro měny* diváckou soutěž na loňském festivalu dokumentárních filmů v Jihlavě. Jejich snímky jsou zastoupeny na zahraničních festivalech, dokument *Ničeho nelituji* je v české distribuci, kam bude na podzim uveden i film *Ženy pro měny*, což u nás není v případě dokumentů stále ještě obvyklé. Zdálo se nám, že právě tyto tři filmařky přinejmenším svým dílem dokazují dostatečnou kompetenci vyjádřit se k otázkám vztahu filmového média a konceptu gender. (Snad i proto, že je v jejich dílech přítomné a nepřítomné — nereflektované — zároveň.) Možná jsme je k tomu chtěly též trochu přinutit... Na schůzku v kavárně Medúza (symbolické místo vybrala Erika) přišla (v určité zkratce) Michaela od nového počítače, Theodora od syna Alfréda a Erika od rozepsané diplomové práce. Totiž i na tato témata jsme během rozhovoru narazily.

Abychom si ujasnily terminologii, hned na začátku jsme se zeptaly, co si představují pod slovem gender, jak mu rozumí, jaký význam pro ně má...

MP: Já se toho genderu úplně bojím, protože vlastně nevím, co to znamená. A líbí se mi, jak to Erika používá jako své slovo.

EH: No já ho používám, protože teď píšu tu diplomku. Jinak to až tak moje slovo není.

MP: Co to tedy je? Jak se to charakterizuje? Je to tedy okruh otázek nebo problémů spojený s úlohou ženy ve společnosti?

EH: No já to tedy chápu... Teď píšu kapitolu o tom, jak reklama jako taková ovlivňuje genderové nazírání na muže a na ženy. A právě v reklamě jsou určité typy žen a určité typy mužů, tak se vytvářejí stereotypy, jak se dívat na pohlaví. No a když se pak ženy nebo muži dívají na reklamy, tak je to podvědomě ovlivňuje. Já chápu gender jako rod, jako otázky spojené s ženstvím a mužstvím. Proto jsem to řekla tak, že mě tohle moc neovlivňuje. Že když vidím ženu, která je třeba bioložka... Ale to ještě není tak neobvyklé. Kdyby třeba těžila naftu, člověk by si hned řekl, že je to divné, že žena těží naftu, že by to měl dělat chlap. Tak já bych si hned řekla, jestli bych to uměla. Ale asi bych to neuměla, protože nejsem vůbec manuálně zručná.

MP: Já jsem se vždycky pozastavovala v Americe, když jsem viděla holky, které pracují, staví někde scénu. Ony jsou všechny „udělané“, takže to pro ně není až takový problém. Ale muži jim nic neodpustí, protože jsou placené stejně, tak musí také stejně tahat bedny. A když vidí, jak se tam s tím plahočí, tak ani nepřiskočí, ani je to nenapadne. A já jsem se tomu hodně divila, protože i když byly ty ženy hodně stavěné, tak jsem si říkala, že jsou přeci jen fyzicky v nevýhodě. Tady u nás předpokládáme, že když něco nemůžeme unést, díváme se, jestli nám někdo silnější nepomůže. A pro mě je ten někdo silnější zpravidla muž. Já tady na téhle debatě asi sedím špatně, protože jsem takovou kombinací starého přístupu. Mám velice

tradiční babičku a když si třeba rodina sedá ke stolu a já si sama přisunu židli, zastaví mě a říká, že to nesmím dělat, protože židli mi přece přistrčí muž. A já říkám: „Ale no tak babi, to přece zvládnou.“ A ona na to: „Jednou to uděláš a už nikdy ti nebude pomáhat.“ Ona je z toho světa, kdy se ženy nesměly dotýkat věcí, i když by je unesly, i když by si je mohly podat samy, protože to patřilo těm mužům, v rámci jakési galance. Která jí vyhovovala, která ji asi těšila, když jí muž může přistrčit žili pod zadek.

TR: Já jsem říkala dopředu, že jsem nevhodná osoba pro tenhle rozhovor, protože o tom nic nevím.

PB: Vnímáte nějaký rozdíl mezi slovy feminismus, gender, aktivismus?

TR: Myslím si, že v Čechách je feminismus vykládaný jednoznačnou představou. Většina lidí to vidí a cítí velice odpudivě, že jsou to nějaké ženy, které se snaží o svoje práva, ale takovým až násilným způsobem. A myslím si, že to je možná škoda, ačkoli jsem trochu pesimista... Myslím si, že feministky jsou ženy jako kterékoli jiné, jenom se tak pojmenovaly. Ale celý svět a společnost... Já tomu nedávám velkou naději. Protože střet přirozeného světa ženy s tendencí civilizace je v podstatě strašně bolestný a neřešitelný. Jediná možnost je, že se s tím člověk může sám v sobě nějak vyrovnávat. Ale na nějaké obecné úrovni si myslím, že je to hrozně těžké, protože lidi, i ty ženy, jsou strašně odlišní. Říkám to asi nepřesně, ale... Proto já osobně bych k tomu měla ostych, ačkoli ty lidi nevnímám vůbec jako nějaká zvířata, jak se na ně třeba dívá společnost. Já se na ně dívám jako na lidi, kteří o něco usilují. Nejsou to jen ženy, jsou to i muži. Každý z nás o něco usiluje. Ale nemám tendenci se k tomu nějak přidávat, nebo možná jiným způsobem, uvažuji o tom z druhé strany, nechci se spolčovat s žádným „ismem“.

MP: Theodora je prostě taková obyčejná holka v růžových šatech.

TR: Ale to není pravda.

MP: Ne, mně se to strašně líbí. Já jsem dneska zasažená nějakým problémem s computerem, tak jsem taková sarkastická.

TR: No ale to je přesně ono. Každý je něčím v sobě zasažen, protože ty ženy třeba prošly nějakou osobní zkušeností, takže mají potřebu se do toho jakoby... My máme profesorku Olgu Sommerovou, která má nějakou konkrétní zkušenost v partnerství a nachází ji i v těch ostatních příbězích, které ztvárňuje, a proto se vlastně s feminismem ztotožňuje. Ale já mám muže, který je ochotný zehlit. A stejně jsou věci, na kterých se nemůžeme domluvit nebo na sebe v mnohém narážíme, ale představa, že bych to řešila zvnějšku, že bych se snažila rozdělit nás na muže a ženu, v tom moc nevidím možnost, že bychom se dohodli. Spíš si myslím obecně, že lidé neuvažují o tom, co jsou zač, ať muži nebo ženy. To je spíš proud, který mě zajímá. Ale myslím si, že nebude jasné, o čem mluvím.

PB: Já si myslím, že je to jasné.

TR: Ale Michaela má určitě zajímavou zkušenost z Ameriky.

MP: Jak jsi říkala, že tomu nedáváš naději, tak podle mě to naději určitě má. Protože v jiných zemích slovo feminismus vůbec není brané tak pejorativně jako tady. Tady když je nějaký chlap, který řekne, že má o tebe zájem a ty o něj zájem nemáš, tak ti řekne, že jsi buď feministka nebo lesba. A tím tě chce urazit.

TR: Ale to je tvoje zkušenost.

MP: Ano. Tak já mám tuhle zkušenost. Ještě když někdo vypadá tak ne úplně žensky jako třeba já nebo když jste velký nebo máte rysy, které nejsou malé a drobné, a někoho odmítnete, tak oni mají potřebu se bránit. Když chlapa odmítne ženská, tak nehledá chybu u sebe, jako že by se asi nelíbil, ale řekne: „No jo, to je lesba nebo feministka. To jste vy feministky!“ Protože s tím jsem se setkala a to je opravdu směšné. Tady to má nádech nadávky. Jak jsi říkala, že třeba nemáš potřebu se nějak veřejně angažovat, tak ani já tu potřebu nemám, ani to definovat, ani se angažovat, ale je mi jasné, že to je proto, že vlastně jsem sama na to nějak nenarážela. A že jsem nikdy žádné problémy – a teď mluvím sobecky

jenom za sebe – necítila. Že by mi někdy nebylo něco umožněno. Uvědomuji si třeba, že když je mi blbě, když mám blbou náladu a byla bych chlap, tak bych si šla v noci v jednu sama sednout do hospody. A takhle nemůžu. Tak v tom mi to vadí. Ale tady u nás, kdyby šla žena v noci sama do hospody, tak je to jasná výzva, že jde někoho lovit. Nejde tam jako člověk, který chce prostě v noci sedět sám v hospodě. Takovou jsem aspoň měla zkušenost, ale možná, že je to jen můj pocit.

EH: Já se dost ztotožňuji s tím, co říkala Theodora. I teď, když se můj film promítá, se dost často někdo zeptá: „Jste feministka?“ Já na to musím odpovědět, že nechci, aby bylo moje jméno spojováno s nějakým hnutím nebo „ismem“, protože k tomu mám ze své podstaty odpor. Ale myslím si, že můj film není feministický. Myslím si, že je angažovaný. A že probírá téma, které mi v době, kdy jsem ho natáčela, bylo blízké a něčím mě oslovovalo a přišlo mi podstatné. Ale určitě bych mu nedala nálepku „feministický“. Myslím si, že to by musel být mnohem radikálnější. Naopak mi často říkají, že je to protizenský film. Protože vlastně ukazuje ženy v polohách, ve kterých je to až nemorální.

TR: Já ještě odpovím Michaele. Jak jsi říkala, že já tomu nedávám naději... Já to myslím trochu jinak. Neříkám, že to tady nemůže nabýt své podstaty a dojít ocenění, že feminismus je jenom nějaká akce padlých holek. Já si jen myslím, že ten lidský problém mají muži i ženy. Když se určitým způsobem zabýváš lidskou psychou, tak zjistíš, že utrpení je všude. Problém nebo i štěstí, nechci lidskou existenci zminimalizovat jen na to, že trpíme. Ale to trápení mají muži také. Samozřejmě, že se to pak projevuje tím, že řeknou, že jsi lesba. To ti zas řeknou na západě něco jiného. Potřebují se nějak pomstít, protože jsou zranění. Oni jsou tak nevelkorysí nebo tak malí nebo tak trpí. V životě sbíráš zážitky, oni také, to je projevení slabosti. Tebe se to třeba dotkne, mně se to také stalo, nepamatuji si, v jaké situaci, ale ty na to zapomeň, protože ve skutečnosti to nebyl projev tvé slabosti, ale jejich. A proto říkám, že na západě se to projevuje jinak, tam, kde feminismus je uznávaný, ti řeknou jinou nadávku nebo tě zraní nějak jinak.

EH: Já nevím, jestli je to problém, ale mám pocit, že pohlaví jsou spojená s určitými vlastnostmi. Já jsem třeba od přírody vzteklá a impulzivní, což většina žen u nás není. Aspoň mám takový pocit. Když třeba dostanu záchvat vzteku, což mívají většinou muži, že něco rozbijí a podobně, tak jsem zjistila, že se díky tomu cítím provinile. Právě proto, že jsem žena a ženy mají většinou všechno zvládat v klidu. Ale to považuji spíš za svůj osobní problém. Že mám určité vlastnosti, o kterých si myslím, že jsou spíš mužské a celoživotně s nimi nějakým způsobem vedu boj. To má asi každý, ale pochopila jsem to podobně jako to, že žena nemůže jít sama do hospody, kdežto chlap jít může.

TR: Ale podobně něco nemůžou muži, třeba když pláčou, tak mají problém, že je to zženštilé. To se vyrovnává. Vůbec ti chlapi mají mnohem větší problém než ženský v tomhle světě. Protože to je přirozená role toho lovce a toho všeho. Oni pořád sedí doma a ta energie není nijak zužitkována. Proto vymýšlejí, co s tím udělat, a pak se to projevuje různými deformacemi.

IB: Eriko, když říkáš, že tvůj film není feministický, ale angažovaný, co tím myslíš? Jak je angažovaný?

EH: Je angažovaný tím, že pojednává o společenském tématu, které já považuji za problém. Mohla bych natočit politicky nebo sociálně angažovaný film. Tohle je angažovaný film, který pojednává o tématu, které je asi bližší ženám. Ale i to je tedy, myslím, dost sporné. V současnosti, kdy se objevují prognózy, že se celý ten průmysl začne orientovat na muže, protože ženy už začínají být přesycené, a v Americe se to skutečně děje. Muži si začínají vyholovat hrud' a podpaží, protože reklamy ukazují, že kdo se neholí, je prase. A už to jede. Podle některých prognóz by za patnáct let mělo být více mužských časopisů... Mám zkušenost, že když se můj film promítá někde v zahraničí, všichni říkají, že takový film by u nich vznikl před dvaceti lety. Tam je to v tomhle tématu už opravdu posunutě. Myslím si, že kdyby byl můj film feministicky angažovaný, tak by ten pohled byl jednostrannější. Mnohem

víc by klasifikoval, proč to tak je, kdo za to může, že nikomu jakoby nedává prostor k volbě. I hrdinky, které zobrazují, nejsou vybírané podle klíče „blbá, protože jde na plastickou operaci“, ale podle klíče „jde na plastickou operaci a je to špatně proto a proto nebo je to dobře proto a proto a proto“. Takže si myslím, že proto není feministický, protože feministický názor na plastické operace zní, že je to jednoznačně špatně. Ten film by mohl být mnohem tvrdší a jednostrannější.

PB: Jak se stavíte k tomu, že vaše filmy bývají označovány jako ženské? Proč si myslíte, že to tak je a jakým způsobem se vůči tomu vymezujete?

MP: Já myslím, že jsou označovány za ženské z čisté hlouposti těch lidí, kteří o tom píšou. Mě by nenapadlo označit Hřebejkův film za mužský, protože ho režíruje muž. Ale když vidí, že ho režíruje žena a že třeba produkční je žena, tak najednou je to ženský film. A zdá se jim to úžasně senzační, což je směšné.

EH: Mě se teď někdo v rozhovoru zeptal, jaké vlastnosti musí mít žena, aby mohla režírovat filmy. Tak jsem se zeptala: „Položil byste otázku, jaké vlastnosti musí mít muž, aby režíroval filmy?“ A ten novinář řekl: „Ne, nepoložil.“

MP: Já nevím, jestli když někdo natočí film, ve kterém hraje hlavní roli holka, jestli je ženský?

TR: Já bych se zeptala Bergmana, proč točí ženské filmy.

PB: Nelze některé formální filmové postupy označit za více ženské? Nenabízí dokument nebo animované filmy nějaké možnosti jiného vyjádření, které by se daly označit v termínech „mužský“ a „ženský“?

MP: Podle mě, když se řekne ženský film, znamená to, že je to takové trochu moc vyšité. Je to vlastně negativní hodnocení. Před rokem jsem se ocitla ve Vídni na ženském filmovém festivalu, protože jsem nedokázala odmítnout pozvání, ale celou dobu jsem si říkala, že je moje účast tam úplná blbost. Když jsme měli mít na konci řeč, proč má ten festival smysl, tak jsme ze sebe museli něco vypočít, protože to byl dík organizátorům, kteří se o nás báječně starali. Ale jde to opravdu těžko, protože jakýkoli z těch filmů, které tam dělaly ženy, mohli dělat muži, což platí alespoň pro animaci. Co se týče témat i techniky, úplně všeho. Jenom vlastně ten festival znamenal, že je ochuzený, protože nesoutěží všechny filmy, jenom ty ženské. To jsem cítila jako nevýhodu. A potom jsme se bavili s člověkem, který zastupuje rakouskou organizaci animovaných filmů, a ten byl na tenhle festival strašně našťvaný. Říkal nám, že město Vídeň má jedny peníze na animovaný film. A oni je dali na ženský festival, protože tak mají čárku, že se věnují ženskému hnutí. Ale nedali na celorakouský festival animovaných filmů, kde bylo to nejlepší, co se dělá v Rakousku, ale jen na tu půlku. Protože to je pro tu radnici politicky zajímavé. To je politicky korektní. A to je vlastně strašná blbost. Podle mě se zlobil oprávněně.

PB: Z toho, co říkáte, mám pocit, že dokážete přesně pojmenovat věci, o kterých zároveň tvrdíte, že vás nezajímají.

TR: Ale my jsme nechtěly říct, že nás nezajímají. Za sebe bych řekla, že jsem líná se v tom orientovat.

MP: Já to moc nerozlišuji, nepřemýšlím o tom a nepojmenovávám to.

TR: Někdy si říkám, že je chybou se o to víc nezajímat. Ale mám... malou kapacitu. Někdo je aktivní a zvládá to, ale já to nezvládám. Možná právě kvůli těm ženským vlastnostem, které bohužel s sebou vláčím. Které mě brzdí v rozletu.

IB: Co jsou to ženské vlastnosti?

TR: Jiné zájmy, nepolitické zájmy. Zavařování meruněk.

MP: Zažila jsem i pocit, kdy jsem se styděla za to mé odmítání tohoto tématu. Jen kvůli tomu, že se mě to osobně nedotklo. Uvědomuji si, že je mnoho profesí a hlavně zemí, kde je to důležité.

P: Hraje mateřství nějakou roli v práci filmařky? Pozitivní, negativní...?

TR: Já to neumím zhodnotit. To se nedá zhodnotit. Změní se celé tvé uvažování.

MP: Já vůbec nedokážu pochopit, jak jakákoliv žena, která má děti, dokáže dělat ještě vůbec něco dalšího. Soustředit se na něco...

EH: To taky nedokážu pochopit.

MP: Prostě když něco děláš, tak v tom musíš být celá. A když máš dítě, tak...

TR: No ale já právě nic nedělám.

MP: Tak budeš zase za chvíli, až bude trošku větší, tak zase budeš něco dělat. Myslím, že ženy to prostě dokážou, že to tak funguje, čím víc je na ně naloženo, tím víc toho zvládají.

TR: To závisí případ od případu. Fakt je, že jak je to dítě hodně malé, tak ta osobnost člověka se s ním tak propojí, že hranice, kde je on a kde jsem já, je strašně tenká. Přitom člověk by měl zachovávat určitý... ale to je už úplně jiné téma. Které s tím vlastně hluboce souvisí, ale...

MP: Máš teď třeba takovou nutkavost, kterou jsi mívala předtím, jak předpokládám, něco dělat, něco jiného?

TR: Já jsem nikdy neměla nutkavost. Já mám pořád stejný problém, já nemám žádnou zvláštní velkou nutkavost.

MP: To je dobrý pro život.

TR: Tak jestli ty třeba máš nutkavost... No, já jsem tedy měla, na gymnázium jsem se hrozně snažila, abych měla samé jedničky. To jsem měla velkou nutkavost. Ale nějak se to zlomilo, ta tížadost. Někdy mě překvapí, abych nemluvila nenamyšleně, jak lehce rozumím něčemu, v čem se někdo strašně potácí. To si pak říkám, že bych toho měla nějak využívat. Taky nejsme nijak zvlášť zaopatření, bohatí, takže i kvůli obživě budu muset něco dělat. Ale říkám si, že když už to budu dělat, tak ať to má smysl. Takže nutkavost, to není špatné, to je dobrá věc. Já to vlastně mám ráda na lidech, obdivuji to. Někdy to v sobě taky třeba mám, ale spíš ji tak křísím.

PB: Nemůže být mateřství pro umělecké profese, film, divadlo, naopak inspirující? Není pak úloha ženy, že musí skloubit dvě věci, někde pracovat, na něco se soustředit a být zároveň matkou, v něčem snazší? Vy jste naznačily, že je to spíš těžké...

MP: Já jsem to zažila úplně opačně, protože já žádný děti nemám a už mít nebudu. Takže já se s tím pořád nějak vyrovnávám. Už jsem si říkala, že už je to vlastně dobrý, že už je to jasné, že už to neřeším, ale pořád ještě nejsem imunní vůči tomu, když někde čtu, že to je to jediné, co dává smysl, nebo že to je to, proč je žena vlastně na světě. Já s tím strašně souhlasím, protože si dokážu představit, že je to ohromné naplnění, že to je přenádherný. Ale zase si říkám, že pak jsou holky, kterým se to nepovedlo, ale musí tím životem dál projít. Všechno má nějaké plusy a mínusy, máme třeba čas na sebe. Ale ještě pořád mám pocit, že u nás ve střední Evropě je to pořád vnímané negativně, když žena nemá dítě. To mě mrzí. Hrozně ráda bych to tak nebrala. Když jsem v Americe, tam je to daleko běžnější, tam si člověk nepřipadá vyčleněný. Protože pro mnoho žen je to tam vědomá volba. Což tedy mě zase překvapuje, moje vědomá volba to nebyla, ale když se ženy rozhodnou, že to tak z různých důvodů nechtějí, a nikdo se na ně nedívá jako by byly divný. Tak tady mám pocit úplně opačný.

TR: Já myslím, že je zásadní, co říkáš o vědomosti té volby. Když vycházíš z přirozeného běhu života, tak to je přirozené. Já nesouhlasím s tím, že aby měl člověk takzvaně úspěšný život, tak má mít děti, to je nesmysl. Já bych třeba vůbec neměla dítě, kdybych se náhodou neseznámila s tím konkrétním člověkem, třeba bych nepotkala nikoho, s kým bych mohla teď mít dítě. Tuto situaci si dokážu představit. Ale zdá se mi divné, když se někdo rozhodne vědomě. Že to je něco, co by mu překáželo. Protože to se potom vrací. Jsou asi lidi, kteří takhle uvažují... ale to je úplně jiná situace ve vědomí toho člověka.

EH: Mně když bylo dvacet, tak by mě v životě nenapadlo, že chci mít děti. Teď mi bude třicet a strašně se na to těším. A myslím si, že u někoho tenhle okamžik nenastane. Emoce nebo biologie...

TR: To je pravda. Každý je jiný.

EH: Za sebe musím ale říct, že si to neumím představit. Že si neumím představit, že budu mít třeba dvě tři děti a k tomu, že budu vymýšlet a točit filmy. Jsem takový typ člověka, že ráda dělám jednu věc úplně stoprocentně. U sebe si to představit neumím. Ale kdybych si měla vybrat, tak to je jasné, děti. Ale v tomhle si člověk moc nevybírám. To se buď stane nebo ne, že jo?

TR: Ale v tu chvíli cítíš, že i pro to, abys byla relativně v pohodě...

EH: ...máš potřebu dělat ty filmy...

TR: Ne potřebu dělat filmy, myslím, že film není nějak zásadní, ale že máš potřebu něco dělat. Protože už taková jsi. Určitě bys něco dělala. Tak bys třeba dělala něco zvládnutelného při dětech, třeba bys něco psala.

EH: Já bych třeba chtěla mít kavárnu svojí, to by mě bavilo. Něco takového. Ale neumím si představit točit film. Neumím si to prostě představit.

IB: Existuje podle vás filmový prostor, který je vyhrazen ženám? Jako jsou třeba dámské toalety nebo oddělení v knihkupectvích, kde jsou police se žánrem „ženská literatura“, přestože nikdo nedefinoval, co to je ženská literatura. Je něco takového ve filmu? Třeba z hlediska toho, co jste se rozhodly natočit.

TR: Pro mě je osobní prostor. Do něj vstupuji, když se bavím s druhým člověkem. Tam vzniká nějaký vztah, ten vztah, to je něco osobního. Je osobní. Nemůžu říct, že ženský. Já tedy jsem schopná přátelství s mužem. Někdo tvrdí, že to není možný.

MP: To mně tak moc nejde.

TR: Mně to nedělá problém. Já jsem schopná, v tom jsem možná ve své podstatě bezpohlavní, absolutně... zase když se mi ten chlap líbí... Jestliže někdo okamžitě chytá tu vazbu na toho chlapa, jako že je to chlap, tak to je těžký. To se pak těžko pracuje. To já nemám, prostě já jsem schopná absolutně odstředit tu svoji pohlavnost. Většinou. Jsou případy, kdy ne, ale není jich tolik. Při práci s lidmi na dokumentu, se spolupracovníky, absolutně nesnáším to osobní, to nemám ráda, to působí hrozně kontraproduktivně. Absolutně se stanu mozkiem, tak bych to řekla. A na území mozku vstupuji k lidem. A tím, žev tom vztahu nejsou obsažené pudy, tak si vytváříme určitý prostor, osobní prostor. Není ženský, tedy nevím, možná, že je ženský, protože jsem ženská, v té míře je ženský, ale nikdo jiný tam nemá přístup. Žádný jiný člověk. Nebo tehdy, až když tam má co dělat.

PB: To je rovina osobního vnímání. A třeba z hlediska formálních filmových postupů?

EH: Já jsem to pochopila tak, že v rovině obecné, tedy ne té osobní, je to stejná otázka jako jestli existuje nějaký mužský prostor v kinematografii. Myslím si, že na obě z těch otázek je odpověď ne, že neexistuje. To záleží bytostí od bytosti. Kdybychom se bavily o technologiích, tak jestli snad nějaké profese jsou víc mužské, takže je to víc mužský prostor, tak to si taky myslím, že to tak není. Já třeba bych nechtěla pracovat s ženami.

PB: Jedna z feministických teoretiček tvrdila, že už to, že film je lineární, že má nějakou naraci, která je lineární, tak to znemožňuje ženě zaujmout aktivní úlohu. Jako divačka, jako režisérka... Tedy že ve struktuře filmu je vepsán pohled muže. A od tohoto názoru se odvíjí jedna z větví filmové teorie.

MP: Ale jak, ve struktuře filmu?

PB: V tom, že film je lineární, že musí mít příběh...

EH: Ale to se týká hollywoodských filmů z třicátých až padesátých let. Tyhle teorie jsou ze šedesátých let a z poloviny sedmdesátých a myslím, že jsou v současné době úplně překonané. Tam je podstata v tom, že muži hrají aktivní roli ve společnosti... já jsem na to psala bakalářku. Muži hrají aktivní, ženy pasivní roli a vzhledem k tomu, že filmy natáčejí většinou chlapi, tak struktura narace je taková, že žena je tam jen jako jakýsi přihrávač tomu aktivnímu, což je ten muž a že vlastně ve filmu jen reprezentuje nějakou roli objektu, na který se má právě dívat ten muž, pro kterého je film určen. A já mám právě pocit, že tyto teorie jsou dávno překonané. Tedy z mého úhlu pohledu.

TR: Já jsem četla Filmové listy, jak tam píše Němec a taky Gogola, že...

IB: A co tam píšou?

TR: Že příběh je už dávno passé... A jsou to oba muži, že jo.

IB: Ale zase tak úplně tahle eseje Laury Mulvey „Vizuální slast a narativní film“ překonaná nebyla. Je pravda, že se to pořád ještě s tím vleče...

TR: Vizuální slast?

EH: No, vizuální slast. Jako že žena je ve filmu proto, aby muž se na ní koukal a zažíval různé ty freudovské, takové ty, sex...

PB: To by mohlo být blízko tomu, o čem jsme se tady bavily o tom podvědomí, že jde o nějaké nevědomé struktury...

TR: Ale pro mě je strašně problém, já jsem takový přízemní člověk v tom, že si myslím, že pořád platí ten Aristoteles... Aristoteles?

EH: Jo, to byl Aristoteles.

MP: Já mám jenom UMPRUM.

TR: Tak si to dostuduj, prosím tě.

MP: Ty máš gympl, vid'? Protože já jsem od patnácti let jenom na výtvarných školách, kde je to všechno už tak úzce zaměřené na to, že kreslíme tužkou po papíru.

TR: Tohle nás zrovna učil Vávra. Otakar Vávra.

MP: A co teda ten Aristotel?

TR: Že každý film má, tak jak bude fungovat a budeš ho vnímat, tak že bude mít tu strukturu, kterou ten Aristoteles popsal. Více či méně rozpoznatelnou. Spíše méně, v dnešní době, ale bude tam. Jakmile tam není, tak divákova mysl odpadne. To prostě tak funguje. Ale ať si každý dělá, co chce.

MP: To já vůbec nevím, takovéhle věci.

TR: Ale to totiž ani nemusíš vědět. Protože to se nedá naučit. To buď máš ten cit pro příběh, nebo ho nemáš. Vzhledem k tvé profesi...

MP: Pro příběh já ho nemám.

TR: A kdo ti je vymýšlí?

MP: To nejsou příběhy, to jsou vždycky jenom nějaké variace.

TR: To jsou příběhy. Ve své podstatě. Musíš tam mít ty základní... Co to je vlastně příběh? Teď jsem to zase někam rozvedla. To není jenom, jako že přijde paní a podle toho to odehrají. To může mít i skrytou strukturu příběhu.

MP: Jo tak, strukturu to má, ale spíš než příběh.

TR: Má to i příběh. Alespoň co jsem od tebe viděla, to je většinou příběh.

MP: To jsem ráda.

TR: Ale nemusíš se k němu hlásit.

PB: Já si myslím, že zároveň potěšující by mohlo být, když že ten příběh je jiný, nebo to, že ho tam člověk nenachází. Vy jste řekla, že jste ráda, právě proto, že ve vašem filmu někdo našel význam, protože tam našel příběh.

TR: A ty jsi proti příběhu?

PB: Snad proti lineárnímu příběhu. Ted' je otázkou, co definujeme jako příběh. Jestli nějakou kontinuitu, v tom, že je lineární...

TR: Ale to je právě to zmatení. Žádný takový plochý lineární příběh by nikdy nezafungoval, kdyby neměl sílu skutečnosti. Ale zase skutečnosti prospívá vazba na ten takzvaný příběh. Ted' je otázka, která to může mást, co je to příběh. Mě taky nebaví spousta příběhů, u kterých vím, jak dopadly. Ale někdy, když se to tam dobře nalepí s realitou, tak je to dobrý. Tak to jsem naopak raději, že tam mám tu povzbuzující linii toho příběhu. Člověk nesmí zapomínat na to, aby to bylo srozumitelné lidem. Film nemá možnost absolutně se lidem oddalovat. Tam nejsou finanční možnosti. Na druhou stranu vidím, že spousta peněz padne úplně nesmyslným směrem.

EH: No já když jsem ted' dělala dokument, který je dlouhý, protože má osmdesát minut, tak má strukturu hraného filmu. A proto funguje, protože tam jsou příběhy, které jdou odněkud někam a které jsou významově provázané. Já jsem taky zastáncem toho, co říká Theodora. A může to být tím, že já nejsem ze své podstaty žádný avantgardista, nebo jak to nazvat. A jsou věci, které nemají příběh a jsou dobré. Ale většinou jsou teda dost krátký. A stejně ten příběh nakonec mají. Každý si to v tom najde.

TR: Já bych chtěla říct jednu věc, já myslím, že strašně záleží na osobní podstatě člověka, který ten film vytváří. Protože jestliže na to má, jestliže ta jeho skutečnost je taková, že opravdu přirozeně vytváří takové věci, tak to může být opravdu dobrý. Ale aplikovat to na lidi z vnějšku, třeba je učit narušovat příběh ve škole... To si myslím, že nejde, protože to je něco, co musí vytrysknout z podstaty člověka. Myslím, že to nejde objektivně... Člověk dělá filmy takové, jaký vlastně je.

MP: Já mám zkušenost spíš s kratšími útvary. Takže v animaci se dají dělat věci, které nemají lineární příběh. Ale tím, že to je osm, deset, patnáct minut, tak je to únosné a je to zajímavé. Ale vždy, když jsou animované filmy dlouhé, tak mají příběh jako hraný film. Takže tam se to ve struktuře neliší. Ale i krátké pětiminutové, desetimínutové věci fungují, když se nějak otevrou a na konci, když se nějak uzavrou. A to je vlastně to, co myslíme příběhem. Studenti jsou vždycky velmi proti příběhu. Protože ono to strašně bolí vymyslet. A zamýšlet se nad tím. Takže oni tam vždy něco vrší, už rovnou začnou kreslit, ale ještě neví, jak to dopadne a říkají, že jejich kamarádi tomu budou rozumět. Ale jejich kamarádi tomu rozumět nebudou, těm se to třeba bude zdát prima, protože to dělal ten jejich kamarád, ale nefunguje to... Vždy to musí mít na konci, buď se to uzavřít, nebo se to naopak otevřít, jako třeba více konci. Takže vlastně i v tom je příběh, v tom, že to začne a že to skončí.

IB: Říkaly jste, že film má být srozumitelný. Napadlo vás někdy rozdělovat, jestli bude váš film srozumitelný ženám nebo mužům? Má cenu nad tím takhle přemýšlet?

TR: Ne, mě to nenapadlo. Ale jak jsem tady říkala, že mám chlapa ve střížně nebo kameramana... A tam s nimi o tom mluvím. Ale spíš je zajímavé, jak to pak zpětně působí. Člověk se dozví třeba, že si do toho lidé vkládají svoje vlastní osudy. No a pak, když je to žena... Já tam mám třeba takovou manželskou dvojici, která je hodně kontroverzní. Oba působí v podstatě jako divný lidi, to jsou takový ti, kteří se vzali, že chtějí mít děti a ted' mají takové divné manželství, prostě že si nemají absolutně co říct, ale mají ty děti a je tam veliký problém v té rodině. Ke kterému já se nechci přibližovat, protože to nevyřeším. Ale jenom chci říct, že ti, kdo to vidí z hlediska toho muže, tak asi fandí jemu a říkají, že ta žena je hrozná. A pak jsou zase lidi, podle kterých je ten muž hrozný a ta žena má pravdu. A to je strašně zajímavé.

MP: S tím souhlasím. Když jsem dělala jeden film s Pavlem Kouteckým, který se jmenoval Až na věky, takový animovaný film s dokumentem, tak tam byly příběhy animovaných dvojic, které dopadají špatně. A tam jsem se vědomě rozhodla, aby to bylo tak půl napůl, protože v některých příbězích to vychází, že ten špatný konec zavíná žena a v jiných muž. Tak tam

jsem si uvědomila, že je důležité, aby to bylo vyvážené. Aby se neřeklo, že ten špatný je vždycky jenom muž. Jinak když tak člověk přemýšlí o tom, aby byl sdělný i pro jiné lidi, tak si myslím, že je důležité o tom uvažovat obecně. Nerozlišovat mezi mužem a ženou.

EH: Já jsem z toho u svého filmu, který je s ženskou tematikou, Ženy pro měny, tedy strach měla. Říkala jsem si, že bude problém, že se to nebude líbit... Nebo ne, že se to nebude líbit, ale že to nebude zajímat muže. Teď, když děláme plakáty, se producentovi nelíbí slogan „tragikomedie ženského života“. Bojí se, že odčerpá muže, kteří na to mají do těch kin taky chodit. Já jsem z toho měla strach před první projekcí. Pak to viděli chlapi a říkali, že je to zajímavé. Tak snad... Ale spíš jsem se snažila o to, aby se to líbilo lidem, než že bych si říkala jako...

PB: Michaelo, já mám dojem, že u vás zazníval spíše opak... Že trošičku ženám straníte...

MP: Já už nevím, co jsem kdy řekla. Já jim asi straním z toho důvodu, že kopu za jejich mužstvo.

TR: Já teda taky. Ne, opravdu. Já taky straním ženám. Protože jsem také žena.

EH: No tak já taky. Ne, já nevím, co na to mám říct.

MP: Kdo nestrání ženám, tady nemá co dělat.

EH: Ne, já jsem se teď zamyslela, protože jsem toho vlastně neudělala tolik, abych to teď mohla říct. U těch menších školních filmů jsem nad tím takhle nepřemýšlela. A tady ten, když je to vlastně protiženský film, jak mi teď pořád někdo říká... Tak nevím, jestli straním ženám.

MP: Já mám teď... Jsem získala takový strašný pocit, že těm mužům rozumím méně a méně. Když jsem byla mladší, tak jsem si říkala, že ženy a muži, že v tom takový velký rozdíl není, ale zajímalo by mě, jestli je to tím, jak stárnu, jestli ten způsob přemýšlení, i když se to nedá tak úplně generalizovat, bývá odlišný. Takže já jsem měla hrozný problémy s mužskou postavou, říkala jsem si, co on by vlastně tomu kamarádovi řekl, jestli by vlastně tomu kamarádovi řekl, že mu ta jeho žena zahýbá nebo jestli by se mu vůbec nesvěřoval. Když mám psát mužské postavy... Jak se to vlastně jako dozví, co se tam děje? Já vím, co si chlapi myslí, když mluví se mnou, ale nevím, co si myslí, když mluví mezi sebou. Protože vím, že nejsou všichni stejní, ale vím, že musí hodně... věřit, a některý věci neříkat. Jako že víc, jednodušeji... Ale tohle bych neměla říkat, protože jsou různé případy. Ale měla jsem problém s mužskou postavou, představit si, co se jim odehrává v hlavách.

IB: Z filmů Nevěrné hry a Ničeho nelituji mám pocit, že jsou v nich mužské postavy bezmocné až směšné. Čím to je?

MP: Hlavní mužská postava v mém filmu je taková, protože jsem ji měla trošku lépe napsat. A myslím si, že jsem ji udělala trochu jednoduchou. Tak mi to... To bylo právě tím, že se mi do něj těžko vcitovalo.

TR: No v jednom z těch mých dvou filmů vůbec nejsou muži, tam jsou jenom jako duchové. A v tom druhém jsou... Ale oni takoví prostě jsou. Kdyby to byl chlap, ta hlavní postava, tak by to byl chlap. Ale já jsem se seznámila s tou ženou a to byla taková... Prostě vulkán, tak jsem na tom ani nechtěla demonstrovat její ženskost jakožto Platón, spíš jsem chtěla ukázat, že určité problémy, které člověk v sobě pořád dokola točí, jako v tom prvním filmu, tak jsou někteří lidé, kteří se s nimi dokážou alespoň zčásti vypořádat. A to, že jsou ti synové už jako takoví zkroucení, tak to je taky trošku obraz její, jako matky. Já jsem to samozřejmě nechtěla nebo ani bych to nemohla úplně ukázat, tohleto, ale pokud si to člověk domyslí, tak ona je vychovala, tak ona je také vychovala k tuhleté svým způsobem podivnosti, protože oba jsou ne podivní, to nechci říct, oba mají prostě... Už nejsou tak svobodní jako ona, už ztrácejí jakoby cosi na své... Ale na druhé straně byli fajn, že na to přistoupili, takže já jsem s nimi měla dobrý vztah. A to, že jsou legrační... Tak já si také připadám legrační v leckterých svých snahách nebo jednáních. Jako když si sama sebe pak promítnu, třeba v tu chvíli jsem rozzlobená nebo rozzuřená, tak vlastně jsem stejně legrační jako tihle moji chlapi.

Jako jinak ti muži, říkám, to nebyl záměr je nějak takhle ukazovat. Zase v tom prvním filmu jsou všechny ty ženy nějakým způsobem postižené.

PB: Když jsme tady narazily na to vzdělání... Myslíte si, že by ty otázky, o kterých se tady bavíme, měly být součástí výuky, obecně, nebo na uměleckých školách? Ne s tím, že by se někomu nutil ten názor, ale že by byla představovaná teorie s nimi spojená. Bylo tohle reflektované třeba na FAMU? Eriko, ty jsi o tom psala bakalářku?

EH: Ne, já jsem to psala jako přípravu na svůj absolventský film. Tak jsem k tomu studovala různé filmy, které byly natočené venku o ženském těle a hodně těch filmů právě nemá narativní strukturu a pracuje se zobrazením ženského těla jinak, než právě pracují třeba muži. Tak jsem studovala takovéhle věci a protože jsem to měla připravené, tak jsem o tom napsala bakalářku a ten film je pak nakonec úplně jiný a vůbec s těmito věcmi nepracuje. Proto vlastně, že mě to zajímalo. Na FAMU se to nijak nereflektuje.

TR: Když byla Olga Sommerová šéfkou katedry, tak si myslím, že byla taková hodně... Že si vždycky vzala nějaké holky do ročníku.

EH: To je pravda. Protože u toho výběru, já jsem zárný příklad, že vlastně tenkrát nás brali pět a já jsem byla šestá. A protože jsem byla holka, tak mě do toho ročníku vzali taky. Kdybych byla kluk, tak by mě nevzali. Sommerová chtěla mít prostě jednu, vidíš, to jsem úplně zapomněla, holku v ročníku.

MP: My jsme to měli naopak ve škole, protože tam bylo vždycky, na UMPRUM, já jsem tam taky chvíli učila, protože tam bylo vždycky víc talentovaných holek než kluků. A ono je dobré, když je to vždycky promíchané i kvůli těm lidem navzájem. A taky jsme si vždycky říkali, aby měl kdo nosit ta těžká skla. Tak jsme si vždycky přáli, aby tam byl nějaký dobřej kluk. Aby to mohlo být nějak napůl namíchaný. Takže tam zase měli výhodu kluci.

TR: Ale já si myslím hlavně, co by mělo být předmětem vzdělání, tohle nevím, do jaký míry už je samo... O tom toho tolik nevím, jak jsme se vymlouvaly z toho rozhovoru, že vlastně nerozumíme nebo že já nerozumím té otázce, tak musím říct, že co mě spíš zajímá a o čem přemýšlím je, že mi vadí, že co se učí na škole, jak se pojímá vzdělávání, tak že je to strašně oddělováno od nějakých podstatných souvislostí, které třeba ty přírodní nauky mají. Jak souvisejí přímo s člověkem. Aby člověk, když se pro něco rozhoduje nebo něco dělá, tak aby doceňoval, co pro něj má ve skutečnosti cenu a hodnotu. Takže to si myslím, že by se mělo ve vzdělávacím režimu změnit. Nevím, třeba tam patří právě i takováhle věc, jako že to s tím souvisí.

EH: Mně třeba spíš vadilo, že jsem měla pocit, že nacházím strašně málo, aspoň v tom dokumentu, reflektované, co se točí venku. Víš, jako takový nějaký komplex. Tak to. My jsme zase takoví lidi, že když nás něco zajímá, tak si to najdeme sami. Mě třeba spíš napadá, jestli by se kinematografie neměla vyučovat na gymplu. Nebo já nevím.

TR: Ne, to já spíš říkám... Když se ptáte na vzdělávání, tak se má víc vědět, proč se učí matematiku. Proč se učí jedna plus jedna. Nejen, že si spočítáš, kolik ti dá paní pokladní, to také k tomu patří, ale... Nebo fyziku nebo co se děje kolem člověka. Pořád, že jo. Vzdělávání probíhá, alespoň co si vzpomínám, strašně málo se to propojuje s reálným životem. Je to možné, že to ani nejde v tom věku k tomu ty lidi nějak nutit, aby si uvědomovali tyhle souvislosti, s čímž souvisí i ženská otázka. Ono je složité, jak na gymnáziu, když jsou v pubertě, teď se chytanou té party, tam ten mozek je v úplně jiné situaci, nevím, jestli by to... Asi to s tím souvisí, ale nevím, jestli by to šlo. Jestli to není utopie.

MP: Mně to připadá někdy trochu takové jako – při vši úctě k teorii – že je to z mého pohledu trochu... Ale já si to třeba myslím i o filmové teorii, že mě ty teorie... Já jsem takový praktik a ty věci nemám moc promyšlené. Spoustu věcí dělám, aniž o nich vím. Ale tím jak vždycky... jako filozofové jsou vždycky potřeba. Vždycky jsou potřeba lidé, kteří přemýšlejí víc do hloubky než my ostatní. Ale myslím si, ono je dobře, že tyhle obory existují, ale kdyby se

zavedly na gymnázia... Myslím si, že je zbytečně moc na to upíraná pozornost. Nebo že je zbytečně vyčleňovaná ze všech jiných věd.

PB: Kdo si myslíte, že by o těch otázkách měl mluvit? Když jsem vás oslovily, Erika nijak neprotestovala, protože její film se tohoto tématu týká, ale vy jste tvrdily, že k tomu nejste kompetentní... Tak případně kdo jiný by se mohl o ženách ve filmu bavit. Anebo případně jestli si myslíte, že se ukázalo, že něco...

MP: No ale já mám pocit, že nám nepřišlo důležité to nějak rozčleňovat. Ženy a film. Z mého pohledu.

EH: Já mám pocit, ale to je sporné, koho by to určitě zajímalo a kdo se k té větvi hlásí, je právě Sommerová. Ale...

TR: Možná, že životní zkušenost potom člověku otevírá zase další jiné věci, které ještě nezúročil. Já mám spíše špatné svědomí, o tom jsme už mluvily, že o tom vlastně tolik nevím, nemyslím si, že to je zbytečné, ale na druhou stranu jak jsem říkala, já vlastně nejsem správný člověk.

EH: Když to je takové divné, protože mě třeba nikdy nenapadlo přemýšlet nad tím, třeba když jsem dělala přijímačky nebo když jsem se rozhodovala, jestli bych to měla dělat, když jsem žena, já nad těmito věcmi prostě neuvažuji. Že bych si říkala: „Bude mě ten štáb brát v potaz, když jsem žena?“ V životě by mě takovéhle otázky nenapadly. To byla nějaká věc, která vyplynula z toho, co jsem zažila předtím.

IB: Je film médium, které nemá pohlaví?

TR: Ono je nějaké médium, které má pohlaví? To mají snad jenom samci a samice, ne?

MP: Mně se líbí, že jsou lidé, kteří nad tím takhle přemýšlejí, ale já na to neumím odpovědět. Já na to nemám žádný názor.

TR: Tak to nejsi žádná režisérka, teď se to ukázalo.

MP: Já taky žádná nejsem a už vůbec ne nějakých lidí. Protože když jsi režisér lidí, tak musíš mít názory a říkat je jedním hlasem. Když jenom kreslíš, tak je můžeš pořád měnit.

EH: Já myslím, že nemá. Nevím. Co si myslíte vy?

PB: Já si myslím, že v určitých situacích má jako v tom smyslu, že většinu filmů bych označila fakt jako mužské. Nebo mám pocit, že to může být...

EH: No ale to je tím, že je točí muži. A že jich je víc.

TR: Já vám asi neodpovím na tuhle otázku, to je pro mě... To je jako z Marsu.

IB: Já si myslím, že to může být dobré. Že se ve své tvorbě cítíte svobodně. Já nevím, jestli můžu odpovědět. Kdybych měla mluvit z teoretické roviny, tak můžu snést spoustu argumentů. Můžu říct: médiu dominuje mužská síla stejně jako ve společnosti. Eriko, i ten tvůj ženský film podle mě svědčí o tom, že médiu jsou vnucovány nějaké věci, které jim nejsou vlastní.

TR: Víš co, ale otázkou je, jak by ty ženský reagovaly... Já nevím jako... vnucované... Myslím si, že to podhoubí je někde jinde. Jenomže možná právě proto je dobře, že takovýhle... Ono to má v podstatě mužský princip, to hnutí, ten feminismus. Protože to je vlastně něco mužského, něco deklarovat, nějakým způsobem se zaobírat o svoje práva. A to je možná svým způsobem odpověď, to vzniklo jako odpověď tomu, že jako převládá ten mužský princip. Ale on možná převládá takový jako mužský princip, takový podivný mužský princip. To je právě území, které bude vždycky velice rozporuplné. Já si myslím, že bychom se možná s názory feministek ztotožnily, kdybychom je dobře znaly. Jenomže si pořád říkám, že je to třeba přirozené pro nás a je fakt že si člověk nedovede představit jakýsi jiný osud.